

Хырых пістіг тими́р талғы айланыбысханда,
Алып кізі ачыг табыснанъ хысхырып,
Иді, сөөгі прай уналып,
Хан талай суғда аххлап турадыр.
Аннанъ андар Хан Кичегей,
Алыптарны капса ла,
Хырых пістіг тими́р талғаа тастап турадыр.
Хараты Ханнынъ алтон алыбын
Хырых пістіг тими́р талғаа
Тоозазын тастаан.
Хан Кичегей, аннанъ айланып,
Ус малтам¹⁷ төдір малтабызып,
Хан талай суға кире сегірген.
Хан талайнынъ түбінде
Сайда-хумда тура түскен.
Тими́р талғынынъ өзені анда турчададыр.
Хан Кичегей, ыйғап-чайғап, көдірібіскен.
Көдірген көдіргенненъ,
Тими́р талғынынъ өзенін
Суура көдіріп алып,
Тими́р талғыны чүктеніп,
Хан талай суғданъ сых килген.
Хан талай суғ ыылап-соолап
Ахчатхан полған.
Ыылабин-соолабин,
Килейіп, амыр ағыбысхан.
Хан Кичегей көр турза:
Хан талай суғнынъ хазында
Хызыл хая турчадыр.
Хызыл хаяны көре пас килген.
Хырых пістіг тими́р талғыны
Көдір киліп, хызыл хаяа сапхан:
Хырых пістіг тими́р талғы,
Прай уналып, хахсалып,
Хан талай суға күүлеп халған.
Хан Кичегей, аннанъ айланып,
Чоохтап турадыр:
— Аданъмынанъ, Хараты Хан,
Паза мындаг нимені
Нүдір полбин чадарзынъ,
Паза мындаг нимені
Чайап полбин чадарзынъ!
Ананъ айланып,

Хан Кичегей, тастыг сынынъ устуе
Сыгып, Ікинчизіп хыйға салған.
Хараты Ханнынъ ізігі азылыбысхан,
Наа өскен алып кізі сыгып килген.
Хара ой атха хости
Ах халтар ат турчадыр.
Ах халтар атха алтанып,
Алып кізі улуғ аалны аралы килір
Тастыг сынга сыгып одыр.
Алтын аяхха ас сал салған,
Күмүс аяхха суғ ур салған.
Хан Кичегейге чит килген.
Аттанъ түзіп,
Пазырынып-сүзүрніп турадыр,
Алтын аяхтыг азын тут турадыр,
Күмүс аяхтыг суун тут турадыр.
— Аданъмынанъ, Хан Кичегей,
Аал-хагыртха иніп, тілеп парза,
Адада пістігъ өс полды ба,
Іңеде пістігъ кик полды ба?
Хан Кичегей онънап-сынап, көр тур.
Алтын-күмүс аяхтағы
Азы-суу арыг-сіліг.
Хан Кичегей алтын аяхтағы
Азын-тамағын алып, ізібіскен,
Күмүс аяхтағы суун, ізібіскен.
Аттарына алтанып,
Аал-хагыртсар иніп түскеннер.
Улуғ аалнынъ узунанъ кіріп, аралап одырадыр.
Арғал чон-улғун-сулғун тудып чоохтасчададыр:
— Пу чуртта пу аалда
Мындаг чахсы атты көрбеебіс,
Мындаг чахсы алыпты көрбеебіс!
Ах пайзанъ ибнінъ алнына читкеннер.
Аттанъ түзіп, аттарын палғап,
Ах пайзанъ ибге кіріп килгеннер.
Хан Кичегей изен сала изен тіп тур,
Минді сала минді тіп тур.
Хараты Хан удур пас киліп,
Изен, минді тіп,
Пис салаа тутчададыр.
Изен, минді ирткенде,
Хан Кичегейні стол кистіне одыртыбысханнар.

Ас пазынча ас турғызып,
Суғ пазынча суғ турғызып,
Хан Кичегейні аарлап-честеп турлар.
Арачон ас турғызыбысханнар.
Хараты Ханнынъ оолғы
Ах халтар аттығ Ай Сулазын
Арачон ас үлеп тур.
Хан Кичегей «Чох» — тібеен, ізіп одырадыр.
Хараты Хан чоохтапча:
— Экей, Хан Кичегей,
Адада ос полды ба,
Үеде кик полды ба?
Нимее тарынып,
Нимее өкпелен килдинъ?
Тарынғанынъ тага тарат,
Пузурғанынъ пусха тарат.
Кизек тее піске мал халдыр,
Кизек тее чон халдыр.
Хан Кичегей пір табыс
Тапсабин одырчададыр.
Хараты Хан алданып, сурынып,
Хан Кичегейнінъ алнында турчададыр.
Хараты Хан чоохтапча:
— Хан Кичегей,
Син угаа тынъ тарынған ползанъ,
Мининъ Хара Торғы хызым пар,
Мин саға пирібөгизербін.
Хара Торғы хызым хомай хыс нимес,
Кізі таллир кізі нимес.
Алар ползанъ, Хан Кичегей, көрерзинъ ме?
Хан Кичегей чоохтап одыр:
— Хараты Хан,
Хара Торғы хызынъны
Көзітсенъ, көрербін.
Сыннанъ чахсы хыс полза,
Хара Торғы хызынъны
Мин сынап таа алыбызам.
Хараты Хан
Ах пайзанъ ибденъ сых чөрібіскен,
Хара Торғы хызынынъ
Ибін көре пас килген.
Ізік азып, кіріп килген.
Хара Торғы хызы

Ойини ойып, пычиин пызып одыр.
Хараты Хан чоохтапча:
— Че, Хара Торғы хызым,
Хан Кичегей сині көрерге итче.
Че, чөр, паранъ.
Хара Торғы хыс тур килген,
Иріктіг ирік чох тирінібіскен,
Пабазынанъ хада-пірге килгеннер.
Хараты Хан Хара Торғы хызын
Хан Кичегейнінъ алнында одыртыбысхан:
— Че, Хан Кичегей, көрсер ползанъ, көр,
Хара Торғы хызым мына пу.
Хан Кичегей Хара Торғы хысты
Онънап-сынап одырыбысхан.
Хараты Ханнынъ хызы
Хара Торғы хара күренъ сырайлығ, хара састығ.
Хан Кичегей тобыра көріп одырадыр:
Хараты Ханнынъ хызы
Хара Торғы хара күренъ сырайлығ даа полза,
Ах сағыстығ, ах ағыллығ.
Хан Кичегей, пазып көдіріп, чоохтапча:
— Хараты Хан,
Хара Торғы хызынъ
Сынап таа чахсы хыс.
Сынап таа чахсы полза,
Мин аны чир албасын.
Хара Торғы хыс турып, сых чөрібіскен.
Хараты Хан алданып, сурын турадыр:
— Кизек тее мал халдыр,
Кизек тее чон халдыр, Хан Кичегей!
Хан Кичегей чоохтап одыр:
— Че, Хараты Хан,
Мин сурған нимені пирер ползанъ,
Хайди чуртаан поэинъ,
Сах ідök халазынъ.
Хараты Хан чоохтапча:
— Хайдағ даа ноо нимені сурзанъ,
Пір дее аябин пирербін.
Ниме суразынъ, Хан Кичегей, сур!
Хан Кичегей сурып одыр:
— Ниме сурап полғам, Хараты Хан,
Сыртыннанъ сырт хайыс сойып аларға,
Ікі пас иргеенъ кизіп аларға.

Хараты Ханнынъ пазы түзіп, одырыбысхан.
Пазын көдіріп, чоохтапча:
— Че, Хан Кичегей,
Одірер ползанъ, өдір сал,
Сыртмынанъ сырт хайыс сойдырбаспын.
Чатырар полза чатырыбызарзынъ,
Ікі пас иргеем кистірбеспін.
Хараты Ханнынъ оолғы
Ай Сулазын Хан Кичегейнінъ
Хулағына сыбырап чоохтап тур:
«Хан Кичегей, алып аларзынъ».
Арачон азын ала сарааданъ іс турлар.
Хараты Хан ачырғанғанынанъ,
Изіргенче ізібіскен.
Ах пайзанъ ибнінъ ортызында
Чирге чалбайа одырыбысхан.
Ай Сулазын оолғы
Ала саралығ ас көдір килген,
Адазына пирібіскен.
Адазы Хараты Хан тооза ізібіскен.
Хараты Хан аар сабылған,
Пеер сабылған, чуулып анъдарылыбысхан.
Ай Сулазын Хан Кичегейге чоохтапча:
— Че, Хан Кичегей, кирек нименъ алып ал.
Хан Кичегей турып килген,
Аяза даа Хараты Ханны,
Ай чалбағы молат хылызын сурып алған,
Хараты Ханнынъ холын
Чирге чапсыра пазып,
Ікі холынанъ пас иргегін кизіп алған.
Хараты Хан чуул таа парза,
Хысхырып-оорлап турадыр.
Хараты Ханны чирге тунъдере тастабысханнар,
Кип-азағын суурып,
Ніткезіненъ тирізін сойып,
Сыртынанъ сырт хайыс соя тартыбысхан.
Ікі иргегін, сырт хайызын
Хан Кичегей ізеебіне суғыбысхан,
Хараты Хан
Чуул таа парған полза,
Тура сегір киліп,
Хысхырып-абағырып,
Чоғар сығара сегір турадыр.

Хан Кичегей ах пайзанъ ибденъ сых торбіскен,
Хан поэзрах адына алтанып,
Улуғ даяны ирәли парчададыр.
Хараты Ханнынъ
Ачығ хыйғызы ах ибінде истіл чададыр.
Тастығ сынға чидіп,
Сығып одыр Хан Кичегей.
Орты олинға чидіп тынънап килчедедір:
Хараты Ханнынъ табызы истілбөкчедедір.
Тастығ сынныңъ үстүне сығып килген,
Адын төхтадып, тынънап турча Хан Кичегей.
Хараты Ханнынъ
Ах ибінде оорлап, сыхтапчатхан үні истілчедедір.
Хан Кичегей, аны истіп,
Ачырған турчададыр:
— Улуғ-чарғыданъ асчаа чоғыл:
Адам Ах Ханнынъ үлгүзі-чарғызы.
Аны толдырбин, айлан парзам,
Адам Ах Хан пала идінминчедер.
Хан Кичегей парар чирін харап турыбысхан.
Хан поэзрах ат сағыстанъ ойлидыр,
Хан Кичегей хайди сағынза, иди ойлидыр.
Хан поэзрах ат
Чирі-суун көре ойлап сых парған.
Хан Кичегей чазы чирлерде
Сарнап одырадыр,
Эн чирлерде көглек одырадыр.
Аар айланып көглек одырза,
Алты күнніңъ чарығы чарып одырадыр,
Пеер айланып сарнап одырза,
Читі күнніңъ чарығы чарып одырадыр.
Арғал чирі ағылданъ ырах халып,
Адазынынъ чирне сабылып одырадыр.
Илніңъ чирі истенъ ырах халып,
Ічезініңъ чиріне чигкен.
Алтай сынға Хан поэзрах ат сығара ойлаан,
Хан Кичегей аал-хағыртға
Иніп түс килір.
Ах Хан халых чонын
Хан Кичегейнінъ соонда
Улам на хатығ үлгүде
Улам на сидік үлгүде тудыбысхан.
Халых чон, Хан Кичегейні көріп,

Оорлас-сыхтасчададыр.
— Арғал чирине парған Хан Кичегейібіс
Аспин-өлбин айланып одыр!
Чарых күнни көрердеебіс пе тіп,
Оорлас-сыхтасчададыр:
Улуғ аалны аралы киліп,
Адазы Ах Ханның ибіне читкен.
Аттанъ түзіп, адын палғабысхан.
Ах Ханның ибіне пас киліп, кір килген.
Ах Хан стол кистінде азыранып,
Тоозынып одырған полтыр:
— Изен ме, минді бе; — тіп тапсабысхан.
Ах Хан: — Изендөк, миндөк,
Одыр, одыр Хан Кичегей, — тіпче.
Хан Кичегей столға одырыбысхан.
Ах Олень Арығ ічезінінъ
Харағы, хулағы сіс парған,
Сырайы кізі көрчее чох,
Прай көгер парған.
Ах Хан чоохтап одыр:
— Паа, Хан Кичегей,
Күзөк тее үр чөрдінъ.
Сини сағып полбин,
Іченъ ме пу, ноо нименъ
Күннің сини хариға ойлап,
Иркинге, ізікке урунып,
Харағы, хулағы прай көгер парған.
Син, Хан Кичегей,
Миндөк соғып, миндөк сапхлап салған тіп
Сағынып одыр поларзынъ.
Пір дее мин аны саппаабын,
Пір дее сохпаабын.
Чир дее, алында даа,
Сала алығ арах полған.
Частанып, кирибіскенде,
Сағызы чох пол парған.
Че, мин чоохтаан нимені толдырдынъ ма?
Хан Кичегей ізеебиненъ
Хараты Ханнынъ
Ікі пас иргегін суурып, тастабысхан.
Алып кізінінъ иргегі дее чоон полған:
Хой улиндағ нымалахтанзыпчададыр.
Сыртынанъ сойған сырт хайызын тастабысхан:

Алты частығ тазынның терізінінъ халынындағ
полған.

Ах Хан, аны көріп, чоохтап тур:
— Хараты Ханнынъ өзін алдым.
Че, син, Хан Кичегей, пар,
Малы чохсы хадар.
Алтай сынның үстүнде чадып,
Аал-хағыртха удаа сабалаба,
Малынъ чохсы хадар!
Хан Кичегей сых чөрибіскен,
Хан поэрах адына алтанып, чөр сыххан.
Ах Хан ах ибінде
Ах Олень Арығнох соғып,
Ах Олень Арығнох чобатчададыр:
— Пала идінмес полғабын,
Син тапсаазынъ, синненъ полған.
Хан Кичегей ачырғанза даа,
Ханнынъ-пигнінъ үлгүзіненъ
Азарға чаратпаан.
Алтай сынға сығып,
Аархы сарина чайыл парған
Хадарған малын харап чададыр.
Иир тус-полза,
Алтай сынның үстүнде чадып хонадыр.

Танъ чохсы чараалахох,
Ах Хан улуғ аалнынъ істінде,
Арғал чоңына уйғу пирбин, хыхсырып-абағырып,
Тоғысха сүрглепчедедір.
Ах Хан Алтай сынға күннің сығадыр,
Хан Кичегейнің хыринда турып,
Малын харап көріп,
Хан Кичегейге изен дее тібин,
Нандыра ин парыбызадыр.
Күннің сыхчанъ Ах Хан
Ус күн пазында сыхча.
Ус күн пазынанъ он күн пазында
Пір хати сығып, харап парыбызадыр.
Ананъ андар Хан Кичегей,
Хараағызын симіс малларны соғып,
Хан поэрах атха чүктеп,
Арғал чонға үлеп чөредір.

Мынынъ алнында Хан Кичегей иир тус полза,
Көрчетченъ, улуг аалда
Иир тус полып, күн кирзөк,
Ах Ханнынъ чоны, сеек чатхан чили,
Тасхар-искер чөрген ниме чох полчанъ.
Амды улуг аалнынъ истінде,
Иир тус полза, арғал чоны
Улгун-сулгун тутчададыр.
Улуг-туруғ кирілер
Пизер, алтыларданъ пір чирге чыылглап парған,
Пурунғыларын чоохтасхлапчададыр.
Ооллар, хыстар ағыл-көгил тигейге сығып,
Көглер:н көглесклеп,
Ырларын ырласхлапча.
Чалаас палалар пизер-алтыларданъ
Ибденъ ибге хысхырызып ойласча.
Ах Хан пірсінде,
Күннинъ харағы кір парғанда,
Күп төзегінде чатчатханда,
Иб ибіре хайдаг ниме тігірезібіскен,
Өөр чылғы ба тіп сығара ойлап килген:
Алтон-читон олғаннар чыыл парған,
Ах Ханнынъ ах пайзанъ ибін
Айландыра ойлас парир.
Ах Хан, аннанъ айлан киліп, аалны көрібіссе,
Чон улгун-сулгун түзіп,
Улуг чоохха түсклепче.
Улуг-туруғ апсахтар,
Пизер-алтыларданъ пір чирге чыылып,
Пурунғыларны чоохтасча.
Хыстар, ооллар
Ағыл-көгил тигейлерге сыххлап парған.
Ойын-сарын көглесклепче.
Ах Хан айланып, ах ибіне кір килген.
Ах Оленъ Арығнох соғыбысхан.
Ах Оленъ Арығнынъ ханын чай турадыр
Ах пайзанъ ибнінъ истінде.
Соға-соға парғанда, табызы тымылғанда,
Ах Оленъ Арығны,
Сірее алтына кире гебізіп,
Күп төзегіне парып чадыбысхан.
Сағыс саналызып чададыр,
Көгисненъ күрезіп чададыр:

— Хайдаг мининъ малым, изім
Тоозар иймені пала идінген полтырбын.
Изептеп-сағынып, чатчададыр.
Ах Хан сағынчатса,
Хачанғы, пурунғы хара книгада көрген:
Хайдаг чирде пар
Чиринъ пөзігі Ах сын.
Чиринъ пөзігі Ах сыннынъ үстүнде
Толай Пурух Хан Хыс пар.
Че, ол Ах сын парып пар,
Чиринъ үстүнде аны пілген,
Көрген ниме чоғыл.
Ол Ах сынны килеп парған нименінъ
Парған Ізі пар поладыр,
Паза айланып нандыра килген
Ізі чох поладыр.
Ах Хан аны сағынып алған:
«Адыр тохта, — тидір, —
Мин сині, атар танъ атса,
Арыг күн харағы сыхса,
Андар ызыбызарбын».
Ол түнін түнеп хонғаннар,
Көгере танъ атчададыр,
Көстеле күн чачырап сыхчададыр.
Ах Оленъ Арыг, айылып, тур килген.
Ікі харағынынъ көрчее чох полған.
Ханын-сөлін чуунып, арығланып,
Ах пайзанъ ибнінъ истінде
Хан чайылглап парған,
Аны арыглап, чууп, чысхлап салған.
Столға ас-тамах тымнеп,
Ікі харағы сіс парған,
Холнанъ аза тартып, көр чөредір.
Ах Хан, усхунып, тур килген,
Чуунып, арығланып,
Столға одырып, тынънанып одыр,
Аран-чула ат тігіреп килир.
Ах пайзанъ ибнінъ алнында тура түскен.
Аран-чула ат
Молат суғлуғын хоолада тайнапчададыр,
Алып кізінінъ
Молат ізенъезі соолапчададыр.
Ізік азылыбысхан,

Хан Кичегей кір килген:
— Изен ме, минді бе, ада кізі Ах Хан,
— Изенök, миндök, Хан Кичегей.
Одыр пеер, ас-тамах чирге.
Хан Кичегей стол кистге одырыбысха.
Хан Кичегей көріп одырадыр:
Ах Олень Арыг ічезінінъ
Ікі харағы тун парған,
Хан Кичегейні көріп, хыя айланып.
Харах чазын ағызып одырадыр.
Хан Кичегей, Ах Олень Арыг ічезін көріп,
Ачырғанып-пузурғанып одырадыр.
Ах Хан чоохтап одырадыр:
— Хан Кичегей, хайдағ андағ кізінінъ син.
Алтай сынның үстүнде ле чатчададырзынъ,
Нога аал-хағыртха ине чоғылзынъ?
Ас-тамах таа чирге?
Пу Ах Олень Арыг іченъ
Күнненъ күнге сині көрерге ойлап,
Иркінге, ізікке урунып,
Көрдек, ікі харағы тун парған.
Хан Кичегей, син сағынып одыр поларзынъ:
Минök соғып, минök сапхлап салған тіп.
Мин аны хачаннанъ даа
Сиртіктенъ дее сиртебеем.
Че, Хан Кичегей, мин саға
Пір чоохтир чооғым пар.
Чарадарзынъ ма чоохтирға?
Хан Кичегей чоохтапча:
— Чоохта, чоохта, ада кізі Ах Хан.
Олер чирге ыссанъ,
Олер чирге парам.
Чадар чирге ыссанъ,
Чадар чирге парам.
Ах Хан чоохтапча:
— Пу Ах Олень Арыг іченъ
Минің алар кізім полбаан.
Албас кізіні ал салғам.
Минің алар кізім
Мыннанъ мындар
Най ырах нимес чирде полар
Чирнінъ пөзігі Ах сын:
Чирнің пөзігі Ах сынның үстүнде

Толай Пурух Хан Хыс —
Ана ол минің алар кізім полған.
Че, Хан Кичегей, син ол
Толай Пурух Хан хысты
Мага ағыл пирзень,
Сын болғым поларзынъ.
Парча нименің пазы поларзынъ,
Түгеде нименің ээзі поларзынъ.
Хан орнына хан поларзынъ,
Пиг орнына пиг поларзынъ.
Хан Кичегей одырып одырған чирінде
Одыр полбин, тур киліп,
Паза хати одырыбызадыр.
— Ада кізі, Ах Хаг,
Олер чирге ыссанъ,
Олер чирге парам.
Чадар чирге ыссанъ,
Чадар чирге чидербін.
Аран-чула Хан поэзраам,
Ол чирге чидіп, өлібіссе,
Анынъ соонанъ парып, өлем.
Аран-чула ат чир өлбес.
Хан Кичегей ол чирге чидіп,
Өліп чадып халза,
Хан Кичегейнінъ соонанъ парып,
Паза алып, күлүк кізі
Хан Кичегейненъ хости чадып, чир өлбес!
Хан Кичегей столданъ тур чөрібіскен.
Ах Хан чоохтапча:
— Пір чоохтир чооғымны ундудыбысхабын.
Ол Ах сынға чит парзанъ,
Ах сынның алтында
Алып көдірченъ ах тас пар.
Улуғ даа тас полбас,
Син аны көдіріп,
Инънінъ азыра тастап иртерзіңъ.

4.

Хан Кичегей сых чөрібіскен.
Хан поэзрах адына алтанып, чөр сыххан.
Соонда ізік азылған осхас полған.

Хан Кичегей соон хылчанънап парир:
Ах Хан ізиктенъ сыгара.
Күл чачып, харгап, сілепче:
— Парган ізінъ пар ползын,
Паза айланып ол чирденъ
Пу чирге килген ізінъ чох ползын!
Хан Кичегей көрзе дее, көрбеечик,
Пілзе дее, пілбеечик.
Арғал чонны аралап парир.
Хыйғылап-тапсап парчададыр:
— Харағы сіліг чахсы чоным
Мин арғал чаттынъ чиріне парибын.
Арғал чаттынъ чирінде
Аспин-олбин айлан килзем,
Парча нименінъ пазы поларбын,
Түгеде нименінъ ээзі поларбын.
Хан орнына хан поларбын,
Пиг орнына пиг-поларбын.
Чахсы атты анда мүндірербін,
Чахсы кипті анда кизірербін.
Арғал чон, хаал чілі пүктелізіп,
Хамыс чілі мондылызып,
Хан Кичегейні алғап, сулғап чадыр:
— Чоллаанда чолынъ ползын,
Чолдағызы сини ползын, Хан Кичегей.
Аллаанда алынъ ползын,
Аалдағызы сини ползын, Хан Кичегей!
Ооллар, хыстар Хан Кичегейні
Удезіп, хайзы ырлазып хостапчададыр,
Хайзы ылғазып хостапчададыр.
Алтай сыннынъ орта олиина
Читіре хостап ооллар, хыстар ойлапчададыр.
Алтай сыннынъ үстүне сығып
Хан Кичегей харап, көр турыбысхан.
Тилегейде чирнінъ үстүн
Тиксі ибіре көр турадыр.
Тигір төзі чирге читіре харап турадыр.
Харах оды читкен чир
Харайып-сиіліп көрінчедедір.
Харахтынъ оды читпеен чир
Ах тубан, көк тубан полип оралчададыр.
Ікі харахнанъ нима көріп таппаан,
Ікі хулахнанъ пір дее нима испеен.

Алтай сыннынъ үстүнде сағынын турчададыр.
Чирнінъ үстүн айландыра сағынған,
Чирденъ пөзік Ах сынны
Хайдаг чирдегізін піл полбаан.
Хан поэраха адын іди ле ойлат парган
Күйнінъ күнөрткі чирні көре.
Аран-чула Хан поэраха ат ойлап одырза,
Ачырғастыг ах чазылар
Аттынъ соонда көп айланып,
Халып одырадыр.
Изіргестіг ин чазылар
Ир чахсыннынъ соонда көп ибіріліп,
Халып одырадыр.
Илнінъ, чаттынъ чиріне сабыл парчададыр.
Хайзы-хайзы чирде арам ағастыг
Арғалыг сын көрінчедедір.
Хан поэраха ат арғалыг сынға читіре ойлаан,
Ат асчанъ арсах пилге сыгара ойлатхан,
Хан поэраха ат тура түскен.
Хан Кичегей аархы сарин харап көр турыбысхан!
Арғалыг сыннынъ алтында чарых талай суг,
Сай-хумы саналзып, ағып түзіп чадыр.
Чарых талай сугны хастада
Халых албат чон чуртапча.
Халых албат чоны арыг-сіліг чон.
Хадарған малы арыг түктіг мал.
Улуғ аалнынъ ортызында
Ханнынъ-питнінъ ах пайзанъ ибі турча.
Ах пайзанъ ибнінъ алнында,
Ат палғачанъ чечпеде
Чарых түктіг Ах чохыр ат турча.
Хан Кичегей айран-хымыс таа ізіп алим тіп,
Улуғ аалға иніп түскен.
Ат асчанъ арсах пилденъ
Аза түзіп одырадыр.
Улуғ аалнынъ узынанъ кіріп, аралап одырадыр.
Улуғ аалнынъ істінде
Улуғ частыг апсахтар чоохтасхлапчададыр:
— Піс тее киреенче чуртапчабыс,
Пу аалға, пу чуртха
Мындаг чахсы ат килгенін көрбеебіс,
Мындаг чахсы алып килгенін көрбеебіс.
Аттыг кізі Хан Кичегейні,

Аттанъ түзіп, көрчедедір.
Чазаг кизи, чада түзіп, көрчедедір.
Суғ көдір париган ипчилер
Көнектерні тургысхлап, көрглеп турглапчададыр:
Күзөк тее арыг, силиг алып, тип чоохтасхлапчададыр.
Ах пайзанъ ибниъ алнына читкен.
Аттанъ түзіп атха хости палгабысхан,
Ах чохыр ат ат киризи пол парған.
Хан Кичегей айлан килген,
Ханнынъ-пигниъ ибине кирип,
Айран-хымыс таа изип алим тип,
Пас килип, ах пайзанъ ибниъ
Изигин азып, кирип килген.
Кирип килзе, алтын чагалыг кип кискен,
Алтын таях таянған
Хан кизи одырчададыр.
Изеннезип, миндлезип,
Хан Кичегей сирееге одырыбысхан.
Хамаханъ пасти ах хыр саап парған,
Иней кизи тур килип,
Алтын столын тартып,
Ас-тамагын тургызыбысхан.
Хан Кичегейни одыртып,
Аарлап-сыйлап одыр.
Тоозып-тохарап одырғанда
Хан кизи ахсын-тилин сурып одыр:
— Хайдаг чирде чирлиг полдынъ,
Ноо суғда суғлыг полдынъ?
Аданъ, иценъ кем полды,
Ады-соланъ ноо полды?
Ырах па, чагын ма
Аян хурып парчатхан
Алып кизи пол пардынъ?
Хан Кичегей чоохтап одыр:
— Азырлан ада пилбедим,
Абыдып өскирген иче пилбедим.
Хатыг агаастынъ хоолынанъ түскен поларбын ма,
Хатыг тастанъ сысхарылып түсті поларбын ма?
Ах чазынынъ ортызында
Хан поэбрах аттынъ үстүнде
Ис пилин парғам.
Ис пилине ле,
Изер хазына пичик пазыл парған полтыр,

Аны танып, хырырғам:
Хамагында ай чарыхтыг,
Хан поэбрах аттыг,
Ус чарыхтыг Хан Кичегей ады-солам.
Палазы чох Ах Ханға пала полчадырбын,
Урені чох Ах Ханға урен полчадырбын.
Пу чирде чуртапчатхан,
Пу чирде чирлепчеткен
Ноо теен хан,
Ноо теен пиг пол пардынъ?
Хан кизи чоохтапча:
— Я, поэым алнынча ханохпын,
Поэым алнынча пигөкпін.
Хадарған малнынъ ээзи,
Халых чоннынъ ханы-пигі
Ах чохыр аттыг Ах Чарых Хан поларбын.
Аданъмынанъ, Хан Кичегей,
Ырах па, чагын ма парчадырзынъ?
Хан Кичегей чоохтапча:
— Я, Ай Чарых Хан,
Ырах-чагын хайдар парар полғам.
Адам Ах Хан
Албас кизині алып чуртапчадыр,
Ах Оленъ Арыг ичемненъ.
Сынап алар кизизи хайдаг чирде,
Чиринъ поэигі Ах сыннынъ үстүнде
Толай Пурух Хан Хыс.
Мин аны килеп парчам.
Ай Чарых Хан чоохтапча:
— Эк, Хан Кичегей,
Изинъ ирт чөр бе, ағылынъ ас чөр бе,
Чабал Ах Ханнынъ чоогынанъ
Олерге парчазынъ ма,
Чадарға парчазынъ ма?
Пиледирбин ол чабал Ах Ханны,
Хачан-пуруннанъ чабал.
Анынъ чоогынанъ
Ах сынны тилеп парыбыссанъ,
Парған изинъ пар полар,
Паза айланып, нанған изинъ чох полар.
Чир парба, Хан Кичегей!
Айланыбыс, Хан Кичегей!
Ах Ханнынъ чирине айлан парзанъ,

Чир аяба Ах Ханны,
Одир сал.
Хан Кичегей чоохтапча:
— Эк, Ай Чарых Хан,
Улгү-чаргыданъ азыра чөрерге чарабас.
Ай Чарых Хан, одыр полбин, азахха турып,
Хан Кичегейнинъ алнында турып, чоохтап турадыр:
— Аданъмынанъ, Хан Кичегей,
Мындаг чаксы позинъ
Чабал Ах Ханнынъ чооғынанъ
Олер чирге парчазынъ.
Ах Ханны син өдирерге хорыхсанъ,
Паранъ кирге,
Мин бир дее аябаспын, өдир саларбын.
Хан Кичегей чоохтапча:
— Аданъмынанъ, Ай Чарых Хан,
Улгү-чаргыданъ азыра чөрерге чарабас.
Ай Чарых Хан чоохтапча:
— Чабал Ах Ханнынъ хорых тур ползанъ,
Чабал Ах Хан чирине парбиныбыс,
Мининъ чиримде чуртап,
Мага оол полыбыс.
Хан Кичегей чоохтапча:
— Чох, Ай Чарых Хан,
Улгүденъ азарга чарабас.
Улгү-чаргыданъ азыра чөрибиссем,
Ады позимнанъ
Тас пол парам.
Ай чарых Хан пазох чоохтапча:
— Оол поларга хынмазанъ,
Мининъ Чарых Тана хызым пар,
Аны пирибизим, аларзынъ ма?
Хыстынъ синине ле читкелек,
Чарых Тана хызым хомай хыс нимес.
Чарых Тана хызы арон пблктенъ,
Изик хогдайтып, көрп турган полтыр.
— Пабам даа хайдаг-хайдаг, — тип тапсабысхан. —
Хачанох хыс синине чит парбаам ма за.
Хан Кичегей чоохтап одыр:
— Чарых Тана хызынъны көзитсенъ,
Көрерчүкпн, Ай Чарых Хан,
Көнъним читсе, сынап таа алыбызам.
Ай Чарых Хан

Чарых Тана хызына кир парган.
Чарых Тана хызын сы ар килп,
Хан Кичегейнинъ хырина одыртыбысхан.
Ай Чарых Хан: — Че, Хан Кичегей, көр
Чарых Тана хызынны, — типче.
Хан Кичегей Ай Чарых Ханнынъ хызын,
Хызыл идн тобыра көрп,
Окпе, чурегин өтире көрп одыр.
Ай Чарых Ханнынъ хызы Чарых Тана
Ах агыллыг, ах сагыстыг,
Сынап таа хыс синине читпеен.
Хас-хачан полза,
Хыс синине читире өс парза,
Андаг арыг селг хыс
Ханда-пигде чох полар.
Хан Кичегей чоохтапча:
— Че, Ай Чарых Хан,
Чарых Тана хызынны
Сынабох алып, чуртир полрабын.
Сынап таа хыс синине читпеен полтыр.
Хан Кичегей тура сегирп,
Пөрик-мелейни хапхан.
Ай Чарых Хан чоохтапча: —
— Аданъмынанъ, Хан Кичегей, түрче тохтадах,
Пир чоохтир чооғым пар, чоохтап пирим.
Пас частыхтынъ алтынанъ
Ай Чарых Хан
Хара кннга сыгарып алган,
Столга салып, көрп одыр.
Хара кннгазын көрп алып,
Хан Кичегейге чоохтапча:
— Экей, Хан Кичегей,
Чирнинъ пөзиги Ах сын парын пар,
Хайдаг чирде ол турчадыр,
Аны пилген ниме п р дее чирде чоғыл.
Че, аны килеп парган
Аран-чула аттынъ изи-чолы поладыр,
Паза айланьп, нанган изи-чолы чох поладыр.
Андаг хоргыстыг чирге
Хай ла парчазынъ, Хан Кичегей?
Че, Ах сынны таап таа алзанъ,
Ах сыннынъ алтында
Чарых тастыг чулычак

Күн күнөрткү чирнү көрө ахчадыр.
Ол чулынынъ пазында алып кодирченъ
Алты тудалыг ах тас анда чадыпчадыр.
Аны кодирбин, иртерге чир чарабас.
Аны кодир полбаан алыптынъ
Ах тастынъ төзінде
Арыг сөбгү анда чатхлапчадыр.
Алты тудалыг ах тасты кодирібізерге
Арыг күзінг хаппаза,
Ах тас төзінде
Арыг сөбгінг салыбызарзынъ, Хан Кичегей.
Аны кодирбин иртібіссенъ,
Ады позынънанъ ах тас пол парарзынъ.
Чабал Ах Ханнынъ чоогынанъ
Хай ла парчазынъ, Хан Кичегей?
Хан Кичегей чоохтапча:
— Ах сыннынъ төзінде
Алты тудалыг ах тасты,
Көдир полбин, ол халзам,
Пу чирде мага ачырған халар
Мининъ харындас, тунъмам чоғыл.
Читі тудалыг ах тасты
Көдирер күзім хаппин, ол халзам,
Пу чирде мага изирген халар
Чахсы туғаным чоғыл.
Хан Кичегей сых чөрібіскен.
Ах Чарых Хан соонанъох сыххан.
Чарых Тана хызы соонанъох сыгып килген.
Хан Кичегей Хан позырах адына чит килген.
Хан позырах адына алтан турза,
Ай Чарых Хан, Хан Кичегейге аяп,
Чоохтап турадыр:
— Мындаг чахсы позынъ
Чабал Ах Ханнынъ чоогынанъ
Андаг хоргыстыг чирге
Хай ла парчазынъ, Хан Кичегей?
Хан позырах адын айландыра тартып,
Хан Кичегей чөрібіскен.
Арғал чонны арали парған,
Аархы сынға сых парып,
Аттынъ ахсын тохтада тартып,
Хан Кичегей нандыра
Аал-хагыртха харап көр тур:

Ай Чарых Хан Чарых Тана хызынанъ
Хан Кичегейні харап турчалар.
Хан Кичегей сағынған:
— Күзөк чахсы кизілер,
Мині аяп, мининъ үчүн чобал турлар.
Ананъ айланып, Хан Кичегей,
Парар чирін харап, көр турыбысхан.
Харах оды читпеен чир,
Харайып-сиіліп көрін турадыр.
Харах оды читпеен чир,
Ах тубан, көк тубан полып оралчададыр.
Ікі харахтанъ нима көріп таппаан,
Ікі хулахнанъ нима истіп полбаан.
Пар ба, чоғыл ба Ах сынны
Хайдаг чирде поларын сағынып таппаан.
Хан позырах аттынъ ахсын чайхабысхан.
Аран-чула Хан позырах ат
Күннүнъ күнөрткү чирін көрө,
Киріліп-сүүлүп ойлап сых парған.
Ах порчолыг ах чазылар
Аран-чула аттынъ азах алтында,
Көп айланып, халып одырадыр.
Көк порчолыг көк чазылар
Ир чахсынынъ идек алтында,
Көп ибіріліп, халып одырадыр.
Толғалып ахлаан улуғ суғларын
Көп кизе түзіп одырадыр.
Тоғыр турғлаан улуғ сыннарнынъ
Көп аза түзіп одырадыр.
Пилі пасха сыннарны
Көп аза түс парыбысхан.
Пилтірі пасха суғларны
Көп кизе түс парыбысхан.
Чирденъ пасха чирге сабыл парған,
Аран-чула Хан позырах ат
Чолға сылап одырадыр.
Ал позы Хан Кичегей
Атха сылап одырадыр.
Хайзы-хайзы чирде
Чирденъ пөзік Ах сынны көріп таппаан.
Аран-чула Хан позырах ат
Агаа читіре ойлаан.
Ах сыннынъ алтында чарых тастыг чулычах

Күннің күнөрткі чирін көре ағыпчадыр.
Чарых тастыг чулны хастап
Киледір Хан Кичегей.
Чарых тастыг чулнынъ пазында
Алын көдірченъ ах тас анда турчадыр.
Хан Кичегей ах тасха хости пастырып килген.
Хости турыбысханда,
Ах тас Хан Кичегейненъ Хан поэраха атнанъ
Пір тинъ осхас полган.
Хан Кичегей онънап-сынап көр турча.
Ах тастынъ төзінде
Хас хачаннанъ улуғ алыптар,
Ах тасты көдір полбин, олглеен полтыр.
Арыг сөөктері ах тастынъ төзінде
Айга, күнге сусталзыпчададыр.
Хан Кичегей көгін көглеп, ырын ырлабысхан.
Хан поэраха адын ах тасты айландыра тартып,
Ус ибіре, ус айландыра көглеп, чөр килген,
Аттанъ түзе сегірген.
Хан поэраха ат илеп, чудап парган,
Ікі наны көнек ілбе пол парган.
Хан Кичегей илеп, чудап парган,
Ікі харағы пөліліп,
Ікі таназы чапсын парган.
Ікі пілегін чыхчынып,
Ах тасты айландыра чөріп,
Көглеп-сарнап чөреді:
— Алып көдірченъ алты тудалыг
Ах тас мында чадыпчадыр.
Алты тудалыг ах тасты
Көдірібізерге арыг күзім хаппаза,
Ах тас төзінде арыг сөбігім чатхай за.
Ачырғанып пу чирде халар
Харындас, тунъмам чоғыл.
Читі тудалыг ах тасты көдірібізерге,
Илбек күзім хаппаза,
Сіліг минінъ сөбігім
Ах тас төзінде чатхай.
Изіргеніп халар пу чарыхта
Пичем, тунъмам чоғыл.
Алтанып чөрченъ, Хан поэраам,
Алты тудалыг ах тасты

Көдір полбин ол халзам,
Ах тасхылар пазында
Турлаанъ алын чөргейзинъ.
Агып аххлаан арыг суғларданъ
Суғат алын чөргейзинъ,
Алты тудалыг ах тасты
Көдірерге одырбын, Хан поэраам,
Көр турдах, — тіп,
Көглеп, айлап килген.
Алты тудалыг ах тасты ікі холнанъ хаап,
Хан Кичегей көдірібіскен.
Чир арғазы эліп тургандаг,
Тиріг толғазы азыл тургандаг.
Хан Кичегей
Ах тасты тіс пасха читіре көдір парган,
Арыг күзі албин, турыбысхан.
Хан Кичегей,
Тітірезіп-халтыразып, турыбысхан.
Тын хабынып алып,
Ікінчизін көдірібіскен.
Хурчанъаа читіре көдір парып,
Арыг күзі хаппин.
Тітірезіп-халтыразып, турыбысхан.
Хан Кичегей тітірес турза,
Хара чир хада тітірес тургандаг.
Хан Кичегей халтырас турза,
Тигір паары ылап-соолап,
Хада халтырас тургандаг.
Турган, турган, тын алынып алып,
Узінчизін көдірібіскен.
Кирсенге читіре көдір парып,
Паза көдірібізер күзі чох
Хан Кичегей, халтыразып-тітірезіп, турыбысхан.
Хан Кичегейнінъ прай күзі,
Прай сөбіг
Тітірезіп-халтыразып, турыбысхан.
Хан Кичегей тітірес турза,
Чирнінъ үстүнде чуртапчатхан
Тоғызон ханнынъ чиріне читіре
Чирнінъ тітіреені сабыл турадыр.
Хан Кичегейнінъ паза көдірібізер күзі чох,
Ала харахтынъ оды чайылыбысхан.
Ағыл сағызы сайбалыбысхан.

Хан поэраһ ат көр турза,
Хан Кичегейннъ паза көдірібізер күзі чоғыл.
Ах тасты холынанъ поэдыбысса,
Арығ тыны үзіліп,
Ах таснанъ хости чадып, өлібізер.
Хан Кичегей паза тірілбес,
Паза пу чарыхха, айланып, килбес.
Хан поэраһ ат, тарығып, манъзырап парған.
Хан Кичегейге хости турыбызып,
Ах тасты пазынанъ көдір турыбысхан.
Хан Кичегей, харағын көрібізіп,
Тын алынып алып,
Ах тасты паза хати көдірібіскен,
Хан поэраһ ат хабыбысхан.
Ах тасты Хан Кичегейннъ инъніненъ
Азыра анъдарыбысханнар.
Ах тас чирге түскенде,
Чир пизіп, чиген соғыл халған.
Чирннъ арғазы ээле түскендег,
Тигір талаазы азыла түскендег.
Чирннъ үстүнде чуртапчатхан
Тоғызон ханнынъ чурты, чирі
Ситілезіп, хыймыраза түскен.
Хан Кичегейннъ тыны істіне түс парған.
Ала харах оды чайылып,
Ағыл сағыс сайбалып, турыбысхан.
Хан поэраһ ат, онънап-сынап, көр турза,
Хан Кичегей тын алын полбин турчадыр.
Аннанъ на анъдарылыбысса,
Арығ сөөгі сай чілі саалап,
Хум чілі изелібізер,
Хан Кичегей паза тірілбес,
Паза пу чарыхта чөрбес.
Хан поэраһ ат
Хан Кичегейннъ чарых тас мархалығ,
Ах хуе хуяхтығ чаға пастанъ,
Тістенъ хаап, чөлеп турыбысхан.
Тынаныбысчанъ тыны чох турыбысхан Хан Кичегей,
Ус күн турған Хан Кичегей.
Үзінчі күнінде анда тынаныбысхан.
Хан Кичегейннъ ахсы, пурпунанъ
Нінъ чоонындағ ханнар сығара чачырас турадыр.
Харағын көріп, Хан Кичегей айлан килген,

Хуруғ ла сөөк, хуруғ ла тері пол парған,
Хан поэраһ адына алтаныбысхан.
Хан поэраһ ат чірденъ пөзік
Ах сынға харны, пусты
Индіре тееп, сығара ойлап парир.
Орты блығ тусха сығара ойлап парған,
Хан Кичегей онънап-сынап көр киледір.
Алынанъ ханаттығ ат, учух киліп,
Сығарох ойлап парыбысхан.
Сағам на алынанъ ойлап парған.
Хан Кичегей танънап-чапсып одырадыр:
Ах сыннынъ үстүне хайдағ
Аран-чула пурун сығара ойлап парды за?
Хайдағ-да алып пурун сых парза,
Толай Пурух Хан хысты ол пурун ал парар.
Хан Кичегей көр килір,
Ах сыннынъ үстүнде —
Алты хурлығ хахпах Ах хая турчадыр
Хан поэраһ ат алты хурлығ
Хахпах Ах хаянынъ алтында тура түскен.
Хан Кичегей көр турза,
Ханаттығ ат тура түзіп,
Хахпах Ах хаянынъ үстүне
Ханат саап учух парыбысхан.
Хан Кичегей анда турып,
Чобалып, ырылап тур,
Инедіп, көглеп турадыр:
— Ханаттығ аттығ алыптар
Ханат саптырып сых парған
Ах сыннынъ үстүне.
Ханады чох минннъ, Хан поэраам,
Хайди ла сығып чатхайбыс
Ах сыннынъ үстүне?
Хурғуннынъ аттығ күлүктер
Хурғун саптырып сых парған
Ах сыннынъ үстүне.
Хурғун чох минннъ, Хан поэраам,
Хайди ла сығып чатхайбыс
Ах сыннынъ үстүне?
Аран-чула, Хан поэраам,
Минннъ сағызымнанъ ойлидырзыннъ,
Сах мыннанъ сағыныбыссам,
Ах хаянынъ үстүне сығара сегірезінъ ме?

Хан позырах ат турған чириненъ сегірген.
Атхан ух чілі атылған,
Ханаттыг хус чілі сегірген.
Ах хаянынъ үстүне
Алын азағынанъ сығара сегірген,
Кизін азағы салбанънап чадыбысхан.
Алын азахтанъ хабын полбин,
Азыг тістенъ хара чирні хаап турадыр.
Хан Кичегей хорых парған,
Хан позырах аттанъ
Түзерін пилбин, одырыбысхан.
Хан позырах ат кізі үнненъ үнненіп,
Кізі табызынанъ тапсап:
— Аданъмынанъ, Хан Кичегей,
Хайди пол пардынъ?
Илебес чирденъ блерге чөрбіс,
Чарабас чирденъ чадарға чөрбіс.
Арыг күзім хаппин паридыр.
Табырах хабаза пирдек.
Хан Кичегей анда онъарылып, сегірген,
Ах хаянынъ үстүнде тура түскен.
Хан позырах атты тинненъ тартып, хабазып,
Ах хаянынъ үстүне сығара тартхан.
Аран-чула Хан позырах аттынъ
Ікі нааны көнек ілбе,
Ағасха чаба тастаан
Тері осхас пол парған.
Хан Кичегейнінъ ікі харах пөлер парған,
Ікі танаазы чапсын парған.
Хан позырах адына алтаныбысхан.
Хан позырах ат хулун на улииндаг пол парған,
Хан Кичегей олған улииндаг пол парған.
Ах сыннынъ үстүнде пастыр килир.
Ах сыннынъ үстү арыг, сіліг чир.
Оскен оды онъмас чир,
Оскен ағастынъ пүрі түспес чир.
Іди килизе, ах пайзанъ иб турчадыр.
Ах пайзанъ ибнінъ алнында
Палгап салған ханаттыг Хара күренъ ат.
Тірі тигір паарына
Пулут чілі көдіріліп турча.
Хан Кичегей чит килген.
Аттанъ түзіп,

Ат палгачанъ чечпеді адын палгап,
Ах пайзанъ ибге кірерге пас килзе,
Ах пайзанъ ибнінъ істінде
Алып кізі аба чілі харлапча,
Ала парс чілі нарсылапча.
Хан Кичегей, ах пайзанъ ибнінъ
Хаалхалыг ізігін азып, кір килзе,
Алып кізі Толай Пурух Хан хысты
Пулуттар хыс парған.
Харлап күрлеп тур:
— Чахсыннанъ даа алам мин сині,
Чабалнанъ даа алам.
Хан Кичегей: — Изен, минді, — тіп тапсабысхан.
Алып кізі Хан Кичегейні хылчанънап көр салған,
Төдір пас киліп,
Алтын сіреге одырыбысхан,
Толай Пурух Хан хыс
Алтын столын тартыбысхан,
Ас-тамағын турғызыбысхан, чоохтапча:
— Соң килген алып
Стол кистінер одыр,
Аалданъ килген алып
Стол пазына одыр.
Хан Кичегей стол кистіне кире одырыбысхан.
Хачах харыхтыг пара тирбеге¹⁸ састыг
Алып кізі стол пазына одыр салған.
Амды алыптар азыранып-тоозынып одырадырлар.
Хан Кичегей астаан позы тоозып одыр,
Арған позы симіріп одырғандаг.
Алтын столын іде пиріп тур парғаннар.
Толай Пурух Хан хыс, чоохтап, тапсап одыр:
— Соң килген алып кізі,
Хайдаг чирде чирліг полдынъ,
Ноо сугда суглыг полдынъ,
Аданъ, ічснъ кем полды,
Ады-соланъ ноо полды?
Хан Кичегей, чоохтап, тапсап одыр:
— Азырап өскірген ада пилбедім,
Абыдып өскірген іче пилбедім,
Танъ хатыг ағастынъ холынанъ түскем ме,
Танъ хатыг тастанъ сыхсырылып түскем ме?
Ах чазынынъ ортызы чирде
Хан позырах аттынъ үстүнде ис пилін парған.

Ис піліп ле,
Изер хазына пічік пазыл парған полтыр,
Аны танып, хығырғам;
Хамағында ай чарыхтыр
Хан позырах аттыр,
Ус чарыхтыр Хан Кичегей ады-соламны аннанъ
пілгем.

Палазы чох Ах Ханға пала полып чуртапчам,
Урені чох Ах Ханға үрен полып чуртапчам.

Толай Пурух Хан сурча:

— Син аалданъ килген алып,
Маға чабалланып, харлап-күрлеп турған.
Хайдағ чирде чирліг полдынъ,
Ноо сугда суглыг полдынъ?
Аданъ, іценъ кем полды.
Ады-соланъ ноо полды?

Алып кізі чоохтапча:

— Мин чирнінъ чабызы чирде
Тингыс талай сугнынъ хазы чирде
Ханаттыр Хара күренъ аттыр
Күрелдей ады-солам,
Күрелдей, чоохтап, чоогын тоосханда,
Пөрік-мелей холтыхха хыстырып.
Хан Кичегейнінъ алнына турып, чоохтап тур:

— Ах сыннынъ үстүнде

Толай Пурух Хан Хысты
Син альбыс, Хан Кичегей,
Айнынъ алтында чуртапчатхан Ай Хан пар.
Ай Ханнынъ хызы Ай Арыг,
Ай Арыгны маға пирібіс, Хан Кичегей.
Хан Кичегейнінъ азағына түзібіскен.
Хан Кичегей, тарынып, ачырған парған:

— Айнынъ алтында чуртапчатхан Ай Хан,
Айлыг, күнниг ах сағыстыр кізі.

Ай Ханнынъ хызы Ай Арыгны
Чир чабыс чирденъ сыххан
Синдег, хара сағыстыр алыпха хайди пирербін?
Пазына сапхан, паарына тепкен.
Алып кізі тура түскен,
Ізіктенъ төрге пастырып,
Чоохтап чөредір:
— Ай Ханнынъ хызы Ай Арыг
Аяг полза, Хан Кичегей,

Күнниг алтында чуртапчадыр Күн Хан.
Күн Ханнынъ хызы Күн Арыг,
Күн Арыгны пирерзінъ ме, Хан Кичегей?
Алып кізі Хан Кичегейнінъ азағына түзібіскен.
Хан Кичегей тарын парған:

— Күнниг алтында чуртапчатхан
Күн Хан күнниг, айлыг кізі.

Күн Ханнынъ хызы Күн Арыгны
Күн көрбес чирденъ сыххан
Синдег чабал алыптарға хайди пирербін —
Пазына саап, парына тебіскен.

Алып кізі тура түскен.

Ізіктенъ төрге пастырып, чоохтап чөредір:

— Айнынъ алтында Ай Ханнынъ,
Күнниг алтында Күн Ханнынъ
Хыстарын аядынъ, Хан Кичегей.

Сарыг сыннынъ алтында,

Сарыг талай суг хазында,

Сарыг Ханнынъ хызы

Салаачын Арыг хыс пар.

Салаачын Арыгнынъ холында

Алы кистіне ойлапчатхан

Нымысчызы хара хырна киптіг

Харачы¹⁹ кізінінъ палазы,

Сүмекчін хысты пирерзінъ ме, Хан Кичегей?

Хан Кичегейнінъ азағына

Узінчизін түзібіскен алып кізі.

Алып кізі Хан Кичегейнінъ азағына

Узінчизін түзібіскенде,

Хан Кичегей сағыснанъ саналызып,

Көгісненъ күрезіп одырыбысхан.

Хачан-да, Ах Ханнынъ азағына

Позы түс турғанда,

Ах Хан пазына саап,

Паарына тееп турғанда, сидік полған.

Аны сағысха кирип,

Че, пиріптеезим тіп,

Хан Кичегей чоохтабысхан:

— Че, алып кізі, тур.

Хара хырналыг сүмекчін хысты алып, чурта.

Алып кізі тур киліп,

Алнынанъ аспахтазып,²⁰

Арт соонанъ анымчохтазып,

Ах пайзанъ ибденъ сых чөрібіскен.
Аран-чула аттынъ ханат табызы хоолап,
Хургун табызы көглек,
Ыраххы чирде чіт парчадыр.
Талай Пурух Хан Хыс чоохтап одыр:
— Аданъмынанъ, Хан Кичегей,
Ах сыннынъ алтында
Ах тасты көдіргезинъ.
Ах сыннынъ үстүнде
Хызыл тас хуяхтыг хыс пар,
Аны көдір тастазанъ,
Анда мині апарарзынъ.
Хан Кичегей, агар чаага киченъ
Ай үлгүзі пөрігін кизіп, сых чөрібіскен.
Сыгып киліп, көр турза,
Ах сыннынъ үстүнде
Кизек хызыл хумның ачых.
Хызыл хум ачыхта,
Ағыл-көгіл тигейде —
Тіс пасчанъ хызыл тас хуяхтыг,
Тохпахча кичегейліг,
Тора саппа сынның хыс
Ағыл-көгіл тигейні
Аньдара пас турчатхандаг.
Хан Кичегей, аны көре, пастыр килир.
Чидіп килген, изен ме,
Минді бе тіп тапсабысхан.
— Изенок, миндок, Хан Кичегей!
Алып көдірченъ ах тасты
Көдіріп тастаазынъ, Хан Кичегей.
Арыг күзінъ алза,
Мині көдіріп тастизынъ.
Арыг күзінъ хәппинчатса,
Арыг тынынъны мин үзербін,
Ах ханынъны мин чайрбын.
Сөстенъ сөс талас парғаннар,
Чага пастанъ хабызып, тартызыбысханнар.
Ас пилденъ хабызып, айланызыбысханнар.
Хызыл хум ачыхта
Тинъе түзібізіп, тинъе тастазып турлар.
Хара чирде тігірттері чоғыл,
Хан тигірде сағбалары чоғыл.
Олар тудузып,

Алты чіт күнге чіт парыбысхан.
Хан Кичегей изенген, сағынып чөрзе,
Ур тудызыбысса арыг күзі хаппас.
Парча күзін пазына салып, көдірібіскен.
Ала карахтынъ оды чайыл парир,
Ағыл сағыс сайбал парир.
Иріг-чарых пирбеен,
Тигір паарына көдір парған.
Көдір киліп, тастап, тепкенде,
Ас пилін азыра тепкен,
Арга мойнын сыы тепкен.
Хызыл хум ачыхта
Хызыл тас хуяхтыг хыстынъ сөөгі
Хызыл хум пол чайыл халған.
Хан Кичегей — ілгер²¹ пастым тіп.
Төдір пас турадыр.
Төдір пастым тіп,
Ілгер пас турадыр.
Хагыр киліп түкүрібіскен,
Көксінинъ істіненъ
Киспектіг²² ханнары сыгара чачырап турадыр.
Айланып, ах пайзанъ ибні көре пас килир.
Ах пайзанъ ибге чидіп,
Ізік азып, кірген.
Изен сала изеннезіп,
Минді сала минділезіп,
Хан Кичегей алтын сіреге одырыбысхан.
Хан Кичегейнінъ ікі харах пөлер парған,
Ікі танаазы чапсын парған.
Талай Пурух Хан Хыс
Алтын столын тартыбысхан,
Ас-тамағын турғызыбысхан.
Хан Кичегейні столға одыртып,
Азырап-отхарып, одырадыр.
Талай Пурух Хан Хыс
Позы алтынның книга хыгырып одырадыр.
Книгазын хыгыр парып,
Пазын көдіріп, Хан Кичегейзер көріп,
Чоохтап одырадыр:
— Экей, Хан Кичегей,
Хатыг ағастынъ хоолынанъ
Түскем ме тіп сағынма,
Хатыг тастанъ сыхсарылып,

Ағып төреем тіп сағынма.
Хатығ ағастынъ хоолынанъ түспеезінъ,
Хатығ тастанъ сысхарылып, ахпаазынъ.
Пазын түзіріп, Толай Пурух Хан Хыс
Пазох алтын книгазын хығырып одырадыр.
Пазын көдіріп, Хан Кичегейзер көріп,
Пазох чоохтап тур:
— Хачан-да, пу чирде,
Аттанъ артых ат полтыр,
Алыптанъ артых алып полтыр.
Аттанъ артых ат
Ах хар осхас Ах ой ат полтыр.
Алыптанъ артых алып
Алтын Чүс алып полтыр.
Ах хар осхас Ах ой аттынъ
Пу чирде алнына түзер ат чох полтыр,
Алтын Чүс алыпты
Көдір тастир алып чох полтыр.
Ах хар осхас Ах ой ат.
Чирнінъ үстүн айландыра ойлап,
Алтын Чүс пу чарыхты айландыра чөрген.
Ханнанъ ханға чөріп,
Ханнынъ-пигнінъ хыстарын аларға
Анынъ көнъні пір дее айланмаан.
Хайдағ чирде пар ба,
Чоғыл ба Чарых сын
Алтын Чүс аны піліптір.
Пар ба, чоғыл ба Чарых сынны кілеп парыптыр.
Че пар ба, чоғыл ба Чарых сынны
Алтын Чүс тапхан.
Ах хар осхас Ах ой ады
Чарых сынға сығара ойлаан.
Чарых сыннынъ үстүнде
Чарых Пурух Хан Хысты
Паспин халтыр Алтын Чүс, —
Истіп одырзынъ ма, Хан Кичегей? —
Тіп, чоохтап турадыр Толай Пурух Хан Хыс.
Пазын түзіріп, Толай Пурух Хан Хыс
Паза хати алтын книгазын хығырып одырадыр.
Пазын көдіріп, Толай Пурух Хан Хыс
Хан Кичегейні көріп, пазох чоохтап одыр:
— Алтын Чүс Ах ой адынынъ изерін алып,
Чарых сыннынъ үстүнде

Учурті кичімін төзеніп,
Күрееліг изерін частанып,
Сас ойда түзіп,
Тигір паарын көріп,
Тынанарға чадыптыр.
Иди чадып көрчеткенде,
Хайда-хайда, тигір паарында,
Чарых Пурух Хан Хыс көрінібіскен.
Чарых чылтыс чілі,
Чарып, палынънап, көрінген.
Чарых Пурух Хан Хыс
Уғаа сіліг, уғаа арығ.
Алтын Чүс андағох сіліг кізі полтыр.
Чарых Пурух Хан Хыс
Чарых сыннынъ үстүнде
Чадыпчатхан Алтын Чүсті көріптір.
— Истіп одырзынъ ма, Хан Кичегей? —
Чоохтап одырадыр Толай Пурух Хан Хыс.
— Алтын Чүс Чарых Пурух Хан Хыс.
Көріп, сағынып, чадыптыр:
— Эк, Чарых Пурух Хан Хыс,
Чарых сыннынъ үстүнде
Мин сині пасхан ползам,
Мин сині позытпин,
Алып чуртир полғам.
Тигір паарынанъ көріп одырған
Чарых Пурух Хан Хыс сағыныптыр:
— Адагъмынанъ, Алтын Чүс,
Чарых сыннынъ үстүнде
Мині пасхан ползанъ,
Мин саға парып чуртирчыхпын.
Алтын Чүсті көріп, уғаа тынъ хыяған.
Алтын Чүс, Чарых Пурух Хан Хысты көріп,
Уғаа тынъ хыныптыр.
Чарых сыннынъ үстүнде
Алтын Чүс Пурух Хан Хысты көріп,
Тоғыс күн чатхан
Чарых Пурух Хан Хыс,
Алтын Чүсті көріп,
Тигір паарында
Тоғыс күн айланыптыр.
Чарых Пурух Хан Хыс
Ананъ хабынза, азағы аар пол парған,

Тының кибиңдөк
Ікі пала көрінібіскен.
Чарых Пурух Хан Хыс,
Алтым Чүсті харғап, тукүрібіскен:
«Ады позынанъ тас ползын» тіп.
Алтын Чүс Чарых сынның үстүнде
Ады позынанъ тас пол парған.
Чарых Пурух Хан Хыс ікі палазын
Чарых сынның үстүне түзіре тастаан.
Пазын түзіріп, Толай Пурух Хан Хыс
Алтын книгазын пазох хығырып одырадыр.
Пазын көдіріп, Хан Қичегейге көріп,
Пазох чоохтап одыр:
— Истіп одырзынъ ма, Хан Қичегей?
Айның алтында Ай Хан,
Ай Ханнынъ хызы Ай Арығны
Хайди аядынъ, Хан Қичегей?
Ададанъ пірге сыххан хыс тунъманъны
Алып кізее хайди пирибістіңъ?
Күннің алтында Күн Хан.
Күн Ханнынъ хызы Күн Арығны
Ноға аядынъ, Хан Қичегей?
Іцеденъ пірге сыххан
Ар чалғыс хыс тунъманъны
Алып кізес ноға ла пирибістіңъ, Хан Қичегей?
Истіп одыр, Хан Қичегей, чоохтап пирам.
Ікі пала Чарых сынның үстүнде
Ат сом ах тастынъ,
Ир сом ах тастынъ хыринда
Ижелізіп, чабалызып,
Хараа-күнөрте оорлазып, сыхтасханнар.
Чарых Пурух Хан Хыс іцелеріне
Ікі палазынынъ үннері,
Ікі паланынъ чобалғаны
Хараа полза, уйғу чох полған,
Күнөрте полза, амыры чох полған.
Че, анда тукүріптір:
«Ир пала ах чазынынъ ортызына чачыразын,
Хыс пала Сарығ ханнынъ чиріне чачырап,
Салачын Арығ хыстынъ холында өзип,
Алны кистінде ойлазын,
Ады-солазы Кілінъ Арығ ползын.
Ікі пала анда чачырап парған.

Истіп одырзынъ ма, Хан Қичегей?
Че, тукүрерін тукүрібізіп,
Чарых Пурух Хан Хысха
Ікі палазын аястығ полған:
Ир палам аттанъ чазағ чөрбезін тіп
Сазынанъ үс тамыр
Сас чулып, тастаан:
— Ах чазынынъ ортызында
Хамағында ай чарыхтығ
Хан поэрағ ат ползын,
Пар тиміненъ, пар сүміненъ!
Че, ир палам хамағында ай чарыхтыр,
Хан поэрағ аттығ
Үс чарыхтығ Хан Қичегей
Ады-солазы, изер хазына пазылзын.
Палазы чох Ах Ханда пала ползын.
Ах Ханнынъ чирін азыра парыбысса,
Ады позынанъ тас ползын!
Истіп одырзынъ ма, Хан Қичегей?
Хан поэрағ аттынъ хамағында,
Алын санъмай алтында
Ай чариндағ үс тамыр хыл пар,
Синінъ, Хан Қичегей,
Хамаанъда, санъмайынъ алтында
Үс тамыр чарых сас пар.
Че, истінъ ме, Хан Қичегей?
Хан Қичегей, аны истіп,
Одырып одырған чирінде
Одыр полбин тур килген,
Хатап одыра кил түс турадыр.
— Чалбах чиринъ үстүнде
Ар чалғысын тіп ачырған чөрченъмін.
Ададанъ пірге сыххан Кілінъ Арығ
Тунъмам парох полтыр.
Ах чарыхтынъ алтында
Ир чалғысын тіп,
Изірген сағын чөрченъмін.
Іцеденъ пірге сыххан
Кілінъ Арығ тунъмам парох полтыр.
Толай Пурух Хан Хыс анда чоохтап турадыр:
— Алтын Чүсненъ Чарых Пурух Хан Хыс
Көріп сағынызып, удур-төдір көрісчедіп,
Пос постары хынысханнар.

Сағыстары чидізіп,
Сағыстанъ төреезинъ, Хан Кичегей.
Алтан чөрченъ Хан поэрах ат
Іценънинъ ұс тамыр сазынанъ төреен.
Хан Кичегей тарығып-үрігіп, турадыр:
— Аданъмынанъ, Толай Пурух Хан Хыс,
Чөрібізенъ зе, парыбызанъ за!
Толай Пурух Хан Хыс иріктенъ
Ірік чох тирінібіскен.

5.

Ах пайзанъ ибденъ анда сығып килгеннер.
Хан Кичегей сурча:
— Арғанъ-сүменъ пар ба, Толай Пурух Хан Хыс,
Адам Ах Хан чиріне чидерге?
Толай Пурух Хан Хыс тырлада сілігініп,
Тынның кибісті чая тастап, одырыбысхан.
Он ікі чирде теектір,
Он ікі чирде хыйлағлығ.
Он ікі теегін поэдып,
Он ікі хыйлаан толғабысхан.
Тигір паарына көдірілібіскен.
Хан Кичегей, Хан поэрах адына алтанып,
Ах сыннанъ индіре Хан поэрах ат,
Улуғ күгүрт чілі күзүреп,
Улуғ тербен чілі соолап,
Индіре ойлап түскен.
Хая, хорымны индіре тееп килидір.
Хан Кичегей, адазы Ах Хан чирін
Харап, көріп, чирнінъ тоғырынанъ,
Сынның поэгіненъ
Хан поэрах адын ойлатхан.
Хан поэрах ат чил чілі чилігіп одырадыр,
Хуюн чілі хуйбырып одырадыр.
Ай Чарых Хан чиріне читіре ойлаан.
Аалның алнынанъ
Хан поэрах ат иртіре ойлаан.
Ай Чарых Хан көріп,
Танънап-чапсып халған.
Хан поэрах ат чабыс тағлығ чирлерде
Чалбая түзіп, азыра ойлап одырадыр,

Чабыс тағдар пазында,
Аран-чула аттынъ арт соонда
Чабыс ағас пастары
Чайхала түс халып одырадыр.
Поэік тағлығ чирге килзе,
Аран-чула ат килбейе түзіп,
Азыра ойлап одырадыр.
Поэік тағларнынъ пазында,
Аран-чула аттынъ арт соонда
Поэік ағас пастары
Мөкейе тус халып одырадыр.
Арғал чаттынъ чирлері
Ағылданъ ырах халған.
Адазы Ах Хан чиріне сабылып одырадыр.
Ил чаттынъ чирлері
Истенъ, сағыстанъ ырах халған.
Іцезінінъ чиріне чидіп одырадыр Хан Кичегей.
Чир поэігі Алтай сынға
Хан поэрах ат сығара ойлаан.
Улуғ аалға иніп, түс килір.
Халық чон, Хан Кичегейні көріп, сууласчададыр.
— Аран-чула Хан поэрах ат
Арғал чаттынъ чиріненъ айланып одыр.
Ханыбыс-пигібіс полар Хан Кичегей
Ил чаттынъ чирінде
Өлбин, чатпин ибіріліп, айлап килир.
Амды хан орнына хан полар,
Пиг орнына пиг полар.
Чарых күнни көріп,
Чахсы чуртты амды чуртир полбибыс.
Хан Кичегей
Ах пайзанъ ибнінъ алнына читкен.
Аттанъ түзіп, адын палғап турғанда,
Тигір паарынанъ тынның кибіс
Чирге чайыла түскен.
Толай Пурух Хан Хыс
Тынның кибістенъ түс килген.
Тынның кибізін пүкти пүре тудыбысхан.
Хан Кичегейденъ
Толай Пурух Хан Хыс изеннес турғанда,
Ах пайзанъ ибнінъ кистіненъ
Аран-чула ат тігіреп ойлап сыххан.
Көрзелер, аран-чула Ах халтар атха

Алып кізі алтан салған,
 Чар полған ахсын
 Чайхаан үстүне чайхап парчадыр,
 Чазы пуха сапхан үстүне саап парчадыр.
 Алнын ас көрп,
 Арт соон көп көрп,
 Кистінде турған Кирим сынны
 Азыра ойлат парыбысхан.
 Хан Кичегей, аны көрп,
 Тянап-чапсып турадыр:
 — Хайдаг, ноо нима полчанъ,
 Пиди хазып, тизп чүгүртпбскен,
 Огыр полды полар.
 Адам Ах Ханнынъ изп-сипп
 Алтын күмүзп артын парага килген полар.
 Толай Пурух Хан Хыснанъ Хан Кичегей
 Ах пайзанъ ибнпнъ кистпне пас килпрлер.
 Ах пайзанъ ибнпнъ кистпне
 Чидп, көрпбсселер,
 Адазы Ах Хан
 Сас-ойда түс парған чадыр.
 Алып кпзі Ах Ханнынъ ахсын
 Хулах төске читпре чара кпс салған,
 Эгп түс парған чатчадыр.
 Хан Кичегей, аны тянап, аны чапсып.
 Толай Пурух Хан Хыс, изебпненъ
 Алтын кнпга суурп алып,
 Ах Ханнынъ ахсына үс хати сабысхан.
 Ах Ханнынъ ахсы идлп, имнелп,
 Иргпдегпденъ ам сплг,
 Пурунғыданъ артых пол парған.
 Ах Хан тур килген,
 Хан Кичегейнпнъ мойнына тынып,
 Оорлап-сыхтап тур:
 — Иркем-кпчпм, Хан Кичегей,
 Спн чохта, мпнп бдр турлар,
 Спн чохта, ахсым кпсклеп турлар.
 Хадарған малнынъ эзп поларзынъ,
 Халых чоннынъ ханы-ппгп поларзынъ.
 Мага ппр нима кпрек чоғыл!
 Олар үзбленъ ах пайзанъ ибге кпргеннер.
 Ах Оленъ Арыг пчезпнпнъ
 Кп харагы тун парған,

Сызынъ ахъ пайр полгай.
Изенези, мидилези, одырыбысханнар.
Ах Олень Арыгъ харахъ чазы агызып,
Столга ас-тамахъ тимнеп чоредир:
— Иркелери, одырынъар, — тп,
Столга одыртыбысхан.
Хан Кичегей чалгастанмаан,
Сайбанмаан, хуягынанъ
Столга одырыбысхан.
Пир кизек ит алып алып,
Ахсына витир парып,
Чит полбаан, түзирибискен.
Пир сампах мун сузын алып,
Ис полбаан, төгібискен.
Азахда тур килип,
Чоохтап тур Хан Кичегей:
— Че, ада кизи Ах Хан,
Алар кизинъ, Толай Пурух Хан Хысты агыл бирдм.
Артых тойынъар иди чуртапчадарзар.
Толай Пурух Хан Хыс чоохтапча:
— Ээт, Хан Кичегей,
Ойнап чоохтап турзынъ ма,
Сынап чоохтап турзынъ ма? —
Хан Кичегей чоохтапча:
— Я, Толай Пурух Хан Хыс,
Адам Ах Хан албас кизини алыптыр,
Ах Олень Арыгъ ичемни.
Сынап алар кизај син полтырзынъ.
Толай Пурух Хан Хыс, оорлап-сыхтап,
Тура сегирген:
— Пу чабал Ах Ханга пиреринъни
Пир дее пилбеем, Хан Кичегей.
Пилген ползам, чир позиги Ах сыннанъ
Пир дее килбесчикпин.
Хан Кичегей ах пайзанъ ибденъ
Сыгарга чоргенде,
Толай Пурух Хан Хыс, соонанъ чүгүр килип,
Кистиненъ тыныбысхан.
Ах Хан «Сын, сын», — тп,
Толай Пурух Хан Хысха тыныбысхан.
Хан Кичегей икизин дее сөзирп,
Ибденъ сых килир.
Хан позырах адына көре пас килир.

Толай Пурух Хан Хыс, сөзіріліп,
Оорлап-сыхтап килір.
Ах Хан сала чоғыл.
Хан поэраха адына чидіп, алтаныбысханда,
Анда чат халдылар.
Ах Хан Толай Пурух Хан Хыстынъ алтын книгазын,
Тынныг кибизін тооза арыглапчададыр.
Хан Кичегей оларзар көрбеен.
Улуғ аалны аралап,
Арғал чонға чоохтап парча:
— Арғал аймах чахсы чоным,
Арғал чаттынъ чирінде
Олбин-чатпин айландым.
Хан орнына хан полдым,
Пиг орнына пиг полдым.
Аттынъ чахсызын амды мүнінъер,
Киптинъ чахсызын амды кизінъер.
Адам Ах Ханнынъ хачаннанъ чыынған
Аарлыг киптерін кискленъер.
Хомай тамах чибенъер,
Малнынъ симизін соғып, чіп чуртанъар.
Халых чоны час хаал чили пүктелізіп,
Час хамыс чили мондылызып,
Хан Кичегейні алғап, сулғапчададырлар.
— Чоллаанда чолынъ ползын,
Чолдағызы сини ползын.
Аллаанда алынъ ползын,
Аалдағызы сини ползын, —
Халых чоны алғап-сулғап халған.
Алтай сыннынъ үстүне
Сығып килген Хан Кичегей,
Улуғ аалны, нандыра айланып, көр турадыр:
Алтын чечпе төзінде
Ах Хан Толай Пурух Хан Хысты поэтпин,
Анда оорладып, анда хысхыртыпчададыр.

6.

Аннанъ айланып, Хан Кичегей,
Парар чирін харап, көр турадыр:
— Сах піди парыбыссам,
Сарыг Ханнынъ чирі

Сах анда полар, —
Сағын турадыр Хан Кичегей.
Хан поэраха ат анда ойлап сых парған.
Аран-чула Хан поэраха ат
Сағынған сағыснанъ ойлап одырадыр.
Тарыгып, манъзырап, сағынып одырза,
Хан Кичегейнинъ Хан поэраха ат ойлаанына
Ікі хулағы күүлеп одырадыр,
Ікі харах чазы үзе чачырап одырадыр.
Сарыг Ханнынъ чиріне сабыллып одырадыр,
Чир пөзігі Сарыг сынға читіре ойлаан.
Сарыг сыннынъ үстүне сығара ойлап, тура түскен.
Архы саринда Сарыг Талай суғ
Анда чалбайып ағыпчададыр.
Сарыг Ханнынъ улуғ чурты уная халған,
Халын, чурты талап халған,
Очыгы оидарыл халған,
Түнүк түнъдері халған.
Хадарған малы, халых чоны
Сүрігде парыбысхан.
Сарыг сыннынъ үстүн көр турза,
Улуғ алыптар тудысхан.
Тастыг сынны типси пазып,
Тағлыг чирні тали пазып, тудызыптырлар.
Хадарған мал, халых чоң
Чир чабызы чирні көре сүрігде парыбысхан.
Хан Кичегей хадарған малнынъ
Ізі-чолына түскен.
Хан поэраха ат чирнинъ чабызы чирні көре
Ойлап-сых парған.
Хан Кичегей көр киліп одырадыр:
Тағ пөзігі чирге килзе,
Алыптар, тартызып,
Ирт парыбысхан поладыр.
Тағнынъ пөзігін
Тали типсеп парыбысханнар.
Сын пөзігі чирге
Сығара ойлаан Хан поэраха ат.
Сын пөзігінде алыптар тудысхан поладыр.
Сыннынъ пөзігін инъдере пазып,
Иртіп парыбысханнар поладыр.
Хайзы-хайзы чирде
Тоғыр хара сын турчадыр.

Тоғыр хара сынға қитіре ойлап,
Сығара ойлаан Хан Кичегей.
Аттынъ ахсын тохтада тартып,
Аархы сарин көрібіссе,
Ах чазы, хуба сөл.
Ах чазынынъ ортызында
Хайдағ ниме айға, күнге сусталчадыр.
Хан Кичегей аны танып,
Аны піліп полбаан.
Хан Кичегей, онъ саринзар айланып,
Хылчанънап көрібіссе,
Ханаттығ Хара күренъ ат мында турчадыр.
Чилліг хузурух чилбейіп,
Алып кізі Күрелдей
Хара күренъ аттынъ алнында
Ол парған чадыр.
Хан Кичегей, Хан поэрах аттанъ түзіп,
Кізі тірілченъ оттарданъ им-том иткен,
Күрелдейні имнеп-томнап турадыр.
Имі им полбин турадыр,
Томы том полбин турадыр,
Ол парған Күрелдей тірілбеен.
Хан Кичегей анда чоохтап турадыр:
— Че ханаттығ Хара күренъ ат,
Аран-чула мал аастығ, тіліг поладыр.
Ээнъ-күліинъ — Күрелдей
Хайди ол халған чоохтадах.
Хара күренъ ат чалбах тілін түзіріп,
Кізі үнненъ үнненіп,
Кізі табызынанъ тапсабысхан.
— Я, Хан Кичегей,
Чирнінъ пөзігі Ах сыннынъ үстүненъ
Сарығ Хан чиріне килгебіс.
Сарығ Ханнынъ чурты талал парған полған.
Ізі чолынанъ сүріс килгебіс.
Сах мыннанъ сығара ойлап килгем,
Хадарған малны, халых чонны
Ах чазы, хуба сөлнінъ ортызында
Сүр парчатхан алыптар.
Синінъ Кілінъ Арығ тунъманъны
Алтон-читон алыптар
Адай чіли абылазып, апарчатханнар.
Ээм-күліим — Күрелдей,

Мәңгі турмы, хыйғылаан:

— Хан Кичегей
Кілінъ Арығ тунъмазын маға пирген.
Адай табан, ит табаннар, поэдынъар тіп.
Пір ле хати хыйғылабызып,
Хысхырыбызып, минінъ алнымда
Анъдарылыбызып, ол парған.
Хан Кичегей анда чоохтаан:
— Че, Хара күренъ ат,
Минінъ паза хабасчанъ онъдайым чоғыл,
Хайызар, көрізер нимезі пар полза,
Таап алып, хайыстыр чатхайзынъ.
Хан Кичегей Хан поэрах адына алтаныбысхан.
Хан поэрах ат ах чазы, хуба сөлге
Түзіре ойлап парыбысхан.
Ах чазы, хуба сөлнінъ ортызында
Айға, күнге сусталчатхан
Нимее қитіре ойлап парған.
Хан поэрах ат тура түскен.
Хан Кичегей көрібіссе,
Кілінъ Арығ тунъмазынынъ
Алыптанъ тудыс чөріп,
Алтын чаачағы үзіл халған.
Аттанъ түзіре сегіріп,
Ачырғанып-пузурғанып,
Алтын чаачахты алып,
Ізеебіне суғыбысхан.
Аннанъ айланып көрзе,
Игір обаа турчадыр.
Игір обааға Кілінъ Арығ тунъмазы,
Алыптарданъ тудыс чөріп,
Пічік пас парыбысхан.
Күрелдейнінъ хыйғызын,
Чооғын истіп, пасхан чадыр,
Хан Кичегей, аны танып, хығыр турча:
— Алғым чирнінъ үстүнде
Ар чалғыс төреен полам тіп
Ачырған чөрчетченъмін.
Ададанъ пірге сыххан Хан Кичегей
Абаачаам парох полтыр, чир пілбеем.
Көлбей турған чирнінъ үстүнде
Ир чалғыспын тіп изірген чөрчетченъмін.
Ічеденъ пірге сыхханым

Хан Кичегей абаачаам парох полтыр.
Алтон-читон алыптынъ холында
Инел, чобал парирбын, —
Пічік пазып, иртіп парыбыстыр.
Хан Кичегей, аны көріп,
Харах чазына харлых турадыр,
Пурун сууна пурулук турадыр,
Хан поэраха адына алтаныбысхан.
Хан поэраха ат чир чабыс чирге анда ойлаан.
Чарых күнніңъ харағы
Хайда-хайда Хан Кичегейніңъ
Арт соонда, чарып, паланънап, халыбысхан.
Айныпъ, күнніңъ харағы көрбес,
Тегбес чирге сабылыбысхан.
Таннанъ пасха тан тартып одырадыр,
Чыстанъ пасха чыс тартып одырадыр.
Хызыл тас ибніңъ алнында
Хызыл хыр ат турчадыр.
Хызыл хыр аттынъ хыринда
Ікі тулунъ омырина сынъмастаг абахай,
Ырын ырлап, көгін көглеп турча.
Хан Кичегей ирт париганда,
Абахай тапсапча:
— Аданъмынанъ, Хан Кичегей,
Нога тегбин, нога кірбин
Иртіп парирзынъ?
Ирткен-парған алыптар
Минде кіріп иртедір.
Айлан, Хан Кичегей, кіріп, сых.
Миніңъ чооғым испин иртіп парыбыссанъ,
Парған ізінъ пар полар,
Паза айланған ізінъ чох полар.
Хан Кичегей Хан поэраха атты
Тохтада тартыбысхан,
Хызыл хыр аттынъ хырина килген.
Абахай хызыл тас ибіне кір парған.
Хан Кичегей, аттанъ түзіп,
Хан поэраха адын палғабаан.
Ачыг тинін арта тастап,
Пас киліп, хызыл тас ибге кір килген.
Кір килзе, инъні-мойны
Иліг харыс осхас,
Арға-мойны алтон харыс осхас,

Тірігъазі тидініп көрбестег,
Харахтыгъ кізі хази көп полбастаг
Абахай алтын столга
Ас-тамах тимнеп чөр.
Хан Кичегей, изеннезіп, минділезіп,
Алтын сірееге одырыбысхан.
Абахай чоохтапча:
— Одыр, Хан Кичегей, алтын столга,
Ас-тамах чирге.
Хан Кичегей стол кистіне одырыбысхан,
Ас-тамағын көрзе,
Арыг, сіліг тамах полған.
Хан Кичегей сурып одыр:
— Мині піліп, мині танып турған
Хайдаг абахай пол пардынъ?
Абахай чоохтапча:
— Я, Хан Кичегей,
Мин дее хас-хақан-да
Айлыг, күнніңъ, арыг, сіліг чирде чуртаам.
Хызыл хыр аттыгъ Хыян Арыг хыс полғам.
Хызыл хыр аттанъ ойлазар
Ат таппин, чирніңъ үстүн көп айландыра чөргем.
Минненъ, Хыян Арыгданъ, тудызар
Алып таппин, ханнанъ ханга чөргем.
Аар итсе, ар чуллыг полғам,
Пеер итсе, чир чуллыг полғам.
Көп алыпты бдіргем,
Көп алыптынъ ханын чайғам,
Улгү-чарғыданъ азыра чөргем.
Хайзы чирде алыптарнынъ
Ікі холын кисклеп салғам,
Хайзы алыптарнынъ
Ікі харағын суурглап салғам.
Хайзы-полза алыптарнынъ
Ікі азағын кисклеп салғам.
Мині чон харғаан,
Чоннынъ харғызы чидіп,
Читі чаян мині пу чирге түзіре харғаан.
Айнынъ, күнніңъ чарығын
Көрбин, чуртапчадырбын.
Аданъмынанъ, Хан Кичегей,
Кіліңъ Арыг тунъманъны сүрізіп,
Соонанъ парчадыр одырзынъ.

Че, Хан Кичегей,
Парған ізін пар полар,
Ол чирденъ паза айланған
Ізінъ-чолынъ чох полар.
Парған падыгъ поладыр,
Халған хатыр поладыр.
Кілінъ Арыгъ тунъманънынъ соонанъ парбин,
Мини алып чуртабыс.
Хан Кичегей чоохтапча:
— Чирнинъ пөзігі Ах сыннынъ үстүнде
Арыгъ сілігъ Толай Пурух Хан Хысты албаам.
Чирнинъ чабызы чирде
Чон хынмаан, чон харгаан,
Хыян Арыгъ, сини хайди полғанда алып чуртим?
Хыян Арыгъ чоохтап тур:
— Мойында пағлыгъ пос торгай
Позынънанъ килдинъ ме?
Амды сини позытпин ирленербин.
Хан Кичегей, көріп, сағынып одырза,
Хыян Арыгъ сынабох ирленерге сағын тур.
Хан Кичегей чоохтапча:
— Аданъмынанъ, Хыян Арыгъ,
Син маға, чобал чөрген поэма,
Чоон төге полба алныма;
Инел чөрген поэма
Игір ағас полба алныма.
Хыян Арыгъ пазох чоохтапча:
— Че, Хан Кичегей, пірее чирде
Ханаттыгъ Хара күренъ ат көрдинъ ме,
Күрелдей алыпты көрдинъ ме?
Хан Кичегей чоохтапча:
— Пірсінде көргем,
Чир пөзігі Ах сыннынъ үстүнде
Толай Пурух Хан Хысты аларға
Күрлеп-харлап турған.
Пу киліп одырғанда, көрдібін,
Чир арғазы Тоғыр хара сында
Ол халған чатхан.
Хыян Арыгъ чоохтапча:
— Ана, ол Күрелдей, мининъ оғылым,
Чиріс Мөке алыпты, ибіме кіргенде,
Позытпин чуртап, ирленген полғам,
Аннанъ төреен Күрелдей оғылым.

Чиріс Мөке хазып тизіп парыбысхан.
Амды сини позытпасха сағын турбын.
Хан Кичегей турып,
Пөрігін кизіп, сых чөрібіскен.
Хыян Арыгъ абахай
Соонанъоох сығып килген.
Алтын чечпе төзіне
Хада-пірге читкеннер.
Хыян Арыгъ тапсабысхан:
— Тохта, Хан Кичегей!
Хан Кичегей айлан килзе,
Алты тудалыгъ хара тас чатча.
Хыян Арыгъ чоохтап тур:
— Че, Хан Кичегей,
Алты тудалыгъ хара тасты көдіріп,
Инънинъ азыра тастабыс, анда чөрерзинъ.
Хан Кичегей Хыян Арыгъны көр турза,
Алты тудалыгъ хара тасты
Хан Кичегей көдір полбаза,
Хыян Арыгъ Хан Кичегейни
Позытпинибызарға сағын турчадыр.
Хан Кичегей, ачырғанып, ачын парған:
— Арыгъ сілігъ чирде
Ах тасты көдірген Хан Кичегей.
Айнынъ күннинъ харагы кірбес чирде
Хара тасты хайди көдір полбас?
Хан Кичегей, хара тасты хаап, көдірібіскен.
Көдірген көдіргенненъ көдір парып.
Инъниненъ азыра анъдарыбысхан.
Хара тас чирге түскенде,
Чирнинъ арғазы ээле түскендег,
Хыян Арыгъ, төдір пазыбызып,
Танънап-чапсып турадыр:
— Күзөк тее төреен
Хан Кичегей полтырзынъ,
Көмес тее көдір полбаан ползанъ,
Мин сини, соғып, саап, ир илінерчикпін.
Че, Хан Кичегей, пір чоохтир
Чооғым чоохтап пирим:
— Кілінъ Арыгъ тунъманъ
Хорғыстыгъ чирге түзіп парған.
Артыгъ сүменъ читсе,
Кілінъ Арыгъ тунъманъны

Азыр холга тударзынъ.
Артых сүменъ читпезе,
Ала харахнанъ даа көрбессинъ.
Хабырганънанъ хайар ниме чох полар,
Тузынънанъ турызар ниме чох полар.
Хабырганънанъ парып, мин хайызарчыкпын,
Хызыл хыр атха алтанып,
Пу чуртапчатхан чиримненъ парарга чарабас.
Күрелдей оғылымны мин харгабысхам,
Мин аны ысхан полгам,
Чоннанъ сурынарга.
Айлыг, күнниг чирге сыгарга.
Анынъ ханнанъ ханга
Ипчи килеп чөргенин пилип,
Ус чылга молчап, харгабысхам,
Ол даа хайыс пирер полган.
Хан Кичегей паза чоох чоохтабаан,
Хан поэрах адына алтанып, чөрибискен.

7.

Чир чабызы чирде Хан поэрах ат
Хара чирде тигірти чох ойлап парадыр,
Хара сынга сыгара ойлаан.
Харахча сыгара ойлап,
Тура түскен Хан поэрах ат.
Харахча сыгып,
Хан Кичегей харап көр тур:
Хара талай суғ ағыпчададыр.
Хара талай суғнынъ хазында
Сарыг Ханнынъ малы чирине чарабин,
Арыг түктері ардап парган чөрглепчедедір.
Сарыг Ханнынъ чоны
Чазы, танына чарабин,
Ардап, чудаглап парган чададыр.
Аалнынъ ортызында,
Хара тас иб алнында
Кілинъ Арыг тунъмазын
Алтон-читон алыптар абылас парыбысхан.
Алтон сүрмесін талап полбин,
Азыр тулунъ үр полбинчалар,
Иліг сүрмесін чучап полбин,

Игір тулунъ үр полбинчалар.
Кілинъ Арыг пулганыбысса,
Алтон-читон алыптар толабысча.
Алып аразында Кілинъ Арыг
Ай чили чарып чөредір,
Күн чили паланънап чөредір.
Хара сыннынъ үстүнде
Хан Кичегей сағыснанъ саналыс тур:
— Кілинъ Арыг тунъмамны
Хайди азыр холга тударбын?
Хан поэрах адым ухтанъ табырах,
Учуххан хустанъ табырах.
Сах мыннанъ сегірзе,
Кілинъ Арыг тунъмамнынъ
Хыринда тура түзер.
Кілинъ Арыг тунъмамны
Холга тудып алзам,
Хан поэрах атты чидер ниме чоғыл.
Хан поэрах аттынъ ахсын чайхабысхан,
Хан поэрах ат
Хара сыннынъ үстүненъ сегірген.
Атхан ухтанъ табырах парган,
Учуххан хустанъ табырах парган.
Кілинъ Арыг тунъмазынынъ хыринда,
Төрт азагы сарбайып, тура түскен.
Хан Кичегей Кілинъ Арыгны хапхан.
Чаза хаап, чаза тудыбысхан.
Алыптар Хан Кичегейни
Аттанъ азыра тарт чөрибискеннер.
Кілинъ Арыг тунъмазын
Паза ала харахнанъ көр таппаан,
Хайдар парган, хайдар килген.
Хан Кичегей алыптарданъ абылазып,
Хара сынга сыххан.
Хара сыннынъ үстүнде
Хан Кичегейге абылазар ниме көп полган.
Он ікі хурчи ағар чаа турыбысхан.
Хан Кичегей ханныг чаада,
Оттыг чаада анда чаалас чөредір.
Алыптарны өдірчетсе,
Хара сыннынъ үстүне
Удур сыхчададыр алыптар,
Тоозылбас, түгенмес.